

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. When did Jews first settle in Italy?
2. Who was Rabbi Shefatia and what was his relationship with Rabbi Aharon of Baghdad?
3. Who was the author of the Aruch and who were his mentors?
4. Which of the Baalei Tosefos lived in Italy?
5. Who wrote Shiblei HaLeket?

This and much more will be addressed in the tenth lecture of this series: "The Isle of Heavenly Dew: The Flowering of Italian Jewry".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it as well as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE

Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series VII Lecture #10

THE ISLE OF HEAVENLY DEW - THE FLOWERING OF ITALIAN JEWRY

I. The Isle of Heavenly Dew

A.

ויען יצחק ויאמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך, זו איטאליאה, ומטל השמים מעל, זו בית גוברין, ד"א הנה משמני הארץ מן שמיניא דארעא מן הן מתעבדא ארעא שמניא שמינין מן טלא, ומטל השמים מעל. מדרש בראשית רבה פרק סז:

And Yitzchak raised his voice and said [to Esav] (Genesis 27:39), "Behold from the fat of the land shall be your dwelling," which refers to Italy [or specifically Rome], "and from the dew of the heaven above," which refers to Beth Guvrin (a part of Israel under Roman domination) [or alternately, it refers, according to Rashi, to the independent principalities of Italy]. Another explanation is that, "Behold from the fat of the land" refers to the fact that Esau's land is destined to become very lush from the dew, [as it is stated,] "and from the dew of the heaven above." **Midrash Beraishis Rabbah 67:6**

B.

וכשם שהטל מביא חיים לעולם, כך הקב"ה בא כטל לישראל, שנאמר אהיה כטל לישראל (הושע יד ו), אפילו כשהוא כועס הוא עליהם כטל, שנאמר וכטל על עשב רצונו. אמרו לו ישראל לכך אנו יכולין לעמוד, שאת נעשה לנו כטל, שנאמר והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ד' (מיכה ה ו). אגדת בראשית פרק ח

Just as the dew brings life to the world, so too does the Holy One, blessed be He, come as dew to Israel, as it is stated in Scripture (Hoshea 14:6), "I will be as dew for Israel." Even when He is angry, He is still upon them as dew, as it is stated in Scripture (Ibid.), "As dew on grass is His will." Israel replied to Him, "The reason we are able to survive is that you became for us as dew, as it is stated in Scripture (Michah 5:6), 'And the remnant of Jacob amongst the nations shall be like dew from G-d.'" **Agadah Beraishis Chapter 8**

II. The Ancient Jewish Community of Italy

A.

(1) תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין בלילי פסחים; שלח ליה שמעון בן שטח: אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ! ברכות דף יט.

Thaddeus, a man (leader) of [the Jewish community of] Rome, accustomed the Roman Jews to eat kids (goats) roasted whole (similar to the Paschal sacrifice) on the eve of Pesach. **Shimon ben Shetach** sent to him and said, "Were you not Thaddeus, I would pronounce the sentence of excommunication on you, because you are making Jews [appear to] eat holy things [sacrifices] outside their designated area (Jerusalem)."

Berochos 19a

(2) איבעיא להו: תודוס איש רומי גברא רבה הוה, או בעל אגרופין הוה? תא שמע, עוד זו דרש תודוס איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש - נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים . . . רבי יוסי בר אבין אמר: מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה, דאמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף. פסחים נג:

The scholars asked: Was Thaddeus, the man of Rome, a great man or a powerful man? Come and hear: This too did Thaddeus of Rome teach: What [reason] did Hananiah, Mishael and Azariah see that they delivered themselves, for the sanctification of the [Divine] Name, to the fiery furnace? They argued a minori to themselves: if frogs, which are not commanded concerning the sanctification of the [Divine] Name, yet it is written of them: And they shall come up and go into thy house . . . and into thine ovens, and into thy kneading troughs. When are the kneading troughs to be found near the oven? When the oven is hot. We, who are commanded concerning the sanctification of the Name, how much more so. R. Yosei b. Avin said: **He cast merchandise into the pockets of scholars.** For R. Yochanan said: Whoever casts merchandise into the pockets of scholars will be privileged to sit in the Heavenly Academy, for it is said (Koheles 7), "For just as one is in the protective shade of wisdom, so too is one in the protective shade [produced by] monetary [support of scholars]." **Pesachim 53b**

B. But now came another accusation from the Jews against Archelaus at Rome, which he was to answer to. It was made by those ambassadors who, before the revolt, had come, by Varus' permission, to plead for the liberty of their country; those that came were fifty in number, **but there were more than eight thousand of the Jews at Rome who supported them**; and Caesar had assembled a council of the principle Romans . . . the multitude of the Jews stood with the ambassadors. **Josephus Flavius, Wars of the Jews Book II Chapter 6:1**

C.

1) Action was also held [during the reign of Tiberius (14-37 C.E.)] touching expulsion of the Egyptian and Jewish religions, and a decree was enacted by the Senate, 'That four thousand freedmen of suitable age, who were infected with that (the Jewish) superstition, should be deported to the island of Sardinia to restrain the robbers there, and, if they perished by the severity of the climate, the loss would be a cheap one, that the others should quit Italy, unless before a fixed day they had renounced their profane rites.' **Tacitus An. 2:85**

2) The others of that race, or proselytes to their view, he removed from the city [of Rome], under pain of perpetual servitude if they did not obey. **Suetonius, Tiberius Chap. 36**

D.

ת"ר: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים. . . אמרו: לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו? רבי ישמעאל בן אלישע. גיטין נח.

Our Rabbis have taught: R. Joshua b. Hananiah once happened to go to the great city of Rome, and he was told there that there was in the prison a child with beautiful eyes and face and curly locks. . . . It is reported that he did not leave the spot before he had ransomed him at a high figure, nor did many days pass before [the former prisoner] became a teacher in Israel. Who was he? — He was R. Yishmael b. Elisha. **Gittin 58a**

E.

תנו רבנן: צדק צדק תרדף, הלך אחר חכמים לשיבה: אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנה, אחר רבי עקיבא לבני ברק, אחר רבי מתיא לרומי. סנהדרין לב:

Our Rabbis taught, "Justice, justice shalt thou follow." This means, Follow the scholars to their academies, e.g. R. Eliezer to Lydda, R. Johanan b. Zakkai to Beror Hail, R. Joshua to Peki'in, Rabban Gamaliel [II] to Jabneh, R. Akiba to Bnai Berak, **R. Mathia to Rome . Sanhedrin 32b**

III. Under the Yoke of the Church

A.

1) "If any Jew keeps Christian slaves, the slaves are to be freed and placed in the custody of the church, according to the law of Constantine." **Theodosius II to Aurelian Code of Theodosius 16,8,22; 10/2/415**

2) "Jews must not purchase Christian slaves nor acquire them as gifts. Let Jews, who have impudently disobeyed this decree, stop acquiring Christian slaves, and let the slaves themselves be granted freedom if the Jews voluntarily confess what they have done. But, under this law, we permit this Jewish sect to possess other slaves whom this evil superstition chooses to consider members of the true faith according to its own opinion, or others who follow this faith because of oath or legacy. . . . **The Jews who are authors of such great crimes shall be punished with capital punishment and also loss of all their property.**" **Theodosius to Manaxius Code of Theodosius 16/9/10; 4/9/423**

3) "No pagan, Jew, or non-orthodox person may own a Christian slave." **Justinian Code i 10.2 (527/534)**

B. "Moreover, no further synagogues are to be constructed, and the old ones are to remain in their present state of repair." **Theodosian Code xvi 8. 25; 2/15/423**

C. It is the custom of the worthless superstition of the Jews that the Archisynagogi or elders of the Jews or those persons, directed by the patriarch to collect gold and silver at specified times, whom they term apostles, **take back to the Patriarch, from the individual synagogues, sums of money which have been raised and appropriated.** In this matter, we order that all the moneys which we know to have been collected within a specified time shall be carefully sent to our treasury; moreover, we decree that no more money of the aforesaid nature shall be dispatched. Therefore, let the Jewish people know that we have removed from them the burden of this thievery. But if any persons have been sent by that despoiler (the Patriarch) of the Jews to carry on this duty of exacting money, they shall be tried by the judges, just as though sentence were being passed against violators of our laws. **Honorius to Messala, Code of Theodosius 16,8,14; 4/11/399**

D. A short while later, we commanded that the funds which, according to the customs of these lands, were exacted by the Jewish Patriarchs, should no longer be exacted. But now we remove the first law and wish all to be aware of the Jewish privilege, granted them by our indulgence, reestablished according to the old formula, to send their funds away. **Honorius to Hadrian, Code of Theodosius 16,8,17; 7/25/404**

E. The leaders of the Jews, who are nominated in the assemblies of either part of Palestine or spend their time in other provinces, must pay up whatever funds they have collected under the pretense of pension money after the dissolution of the Patriarchate. In the future, under threat of punishment, their ordinary tribute from all their synagogues, which the Patriarchs at one time demanded under the name *aurum coronarium*, is to be collected by our Palatini. Whatever sum this amounts to, you are to confiscate after a diligent investigation; and those moneys which used to be given regularly to the Patriarchs from the western provinces are to be confiscated to our charity fund.

Theodosius II to John, Count of the Sacred Largesse, Code of Theodosius 16,8,21; 5/30/429

F. We forbid the aforesaid Hebrews to be oppressed and vexed unreasonably. As in accordance with justice, they are permitted to live under the protection of the Roman law, they are to be allowed to keep their observances as they have learned them, without hindrance. **Pope Gregory I to the Bishop of Terracina, Epistle I, 35**

G. Since, in the same manner as the legal definition does not allow the Jews to erect new synagogues, it permits them to enjoy the old ones undisturbed. **Pope Gregory I to the Bishop of Cagliari, Epistle IX, 6**

IV. From Italy Shall the Torah Come Forth.

A. Oria

(1) ישראל נושע בד' תשועת עולמים גם היום יושעו מפּיך שוכן מרומים כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים.
שעריך הם דופקים כעניים ודלים. צקון לחשם קשב י-ה שוכן מעלים כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים. שפטיה

(2) ד' ד' קל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו
אזכרה אלקים ואהמיה בראותי כל עיר על תלה בנויה ועיר אלקים משפלת עד שאול תחתיה
ובכל זאת אנו לי-ה ועינינו לי-ה אמתי

(3) ור' שבתי דטל"ו [צ"ל דנל"ו] הרופא זכר צדיק לברכה פירשו היטב בספר חכמוני
שלו למה נסדרו הכוכבים בענין זה. רש"י מסכת עירובין נו.

R. Shabsai Donelo, the physician, of blessed memory, offered an excellent explanation as to why the stars are arranged in this manner, in his "Sefer Chachmuni". **Rashi, Eiruvim 56a**

(4) ואין מוציאין את האור – משום דמוליד. מן המים – נותנים מים בכלי זכוכית לבנה, ונותנו בחמה, כשהשמש חם מאד, והזכוכית מוציאה שלהבת, ומביאין נעורת ומגיעים בזכוכית והיא בוערת, כך שמעתי בפיוט יוצר שיסד אחד מגאוני לומברדיא"ה. רש"י מסכת ביצה דף לג. * [הגה"ה צ"ל ספר יצירה שכן נמצא מפורש בפ"י לספר יצירה לר' שבתי דונולו הרופא מלומברדיא זצ"ל]

One is not allowed to produce fire from water: Because it is creating anew. They put water in a clear glass container and place it in the sunlight when the sun is very hot [overhead]. The glass produced a fire when tinder is brought near to the glass and, as a result, it bursts into flames. This is what I inferred in a *Piut Yotzer* (a religious poem of the morning service) which was composed by one of the Gaonim of Lombardy. **Rashi, Baitza 33a** [Gloss: It should be corrected to: *Sefer Yetzirah*, as this fact is expressly stated in R. Shabsai Donelo's commentary. He, of blessed memory, was a physician in Lombardy.]

B. Bari

(1) גם בני בארי שהיו קורין עליהן כי מבארי תצא תורה ודבר ד' מאוטרנט הם נוהגין כמוני. ספר הישר חלק התשובות סימן מו

Also the members of the community of Bari, a city they used to refer to saying: **For from Bari (instead of Zion) the Torah will come forth** and the word of G-d from Otrantes (instead of Jerusalem), follow the same ruling. **Sefer HaYashar 46**

(2) ומנהג רבינו האי תפס רבינו גרשום מאור עיני הגולה ורבותינו שבבארי ושבלותיר, ורבינו שלמה מהן הנהיג. ועליהם יש לסמוך. ספר הישר חלק התשובות סימן מה

Rabbainu Gershom, the one who enlightened the eyes of the exile, followed the ruling of Rabbainu Hai, as did our **Rabbis in Bari** and in Lothar (Lorraine). Rashi, who was one of them, also ruled such, and upon them one should rely. **Sefer HaYashar 45**

C.

וכן היתה הסבה שיצא ממדינת קורטובה שלישי ממונה על ציים שמו אבן דמאחין ושלחו מלך ישמעאל בספרד ושמו עבד אלרחמאן אלנאצר והלך ממונה על ציים אדירים לכבוש ספינות אדום ועיירות סמוכות לספר והלכו עד חוף הים של ארץ ישראל ונסכו אל ים יון והאיים שבו ומצאו אניה ובה ארבעה חכמים גדולים היו הולכים ממדינת בארי למדינה נקראת ספסתיין. וחכמים אלו להכנסת כלה היו הולכים וכבש אבן דמאחין האניה ואסר את החכמים האחד ר' חושיאל אביו של רבינו חננאל והאחד ר' משה אביו של ר' חנוך אסרוהו עם אשתו ועם ר' חנוך בנו ור' חנוך בנו עודנו נער. והשלישי ר' שמריה בר' אלחנן. והרביעי איני יודע שמו. . . . ספר הקבלה לראב"ד

There was another cause as well [for the decline of the Yeshivas of the Gaonim]. There was an admiral of the [Spanish] fleet who came from Cordova by the name of Ibn Demahin (Rumahis). The Arab king of Spain, Abd-al-Rahman (III) Al-Nasser, sent him to capture ships of Italian (lit. Edom) origin and to conquer cities near the border [of Italy]. They traveled to the shores of the land of Israel and turned around and headed towards the Aegean sea (lit. the sea of Greece) and its islands. They found a ship there. Amongst its passengers were four great scholars. They were traveling from the city of **Bari** to a city called Sebastian. These scholars were going to a wedding or collecting monies for poor brides to marry [הכנסת כלה] (or perhaps an alternate translation: to collect funds for the Kallah - the twice yearly conclave of scholars in Babylon). Ibn Rumahis captured the ship and bound the scholars. One was Rav Chushial, the father of Rabbainu Chananel. Another was Rav Moshe, the father of Rav Chanoch. They bound him, together with his wife and his son Rav Chanoch, who was still a young boy. The third scholar was R. Shemariah b. R. Elchonon. I don't know the identity of the fourth scholar. . . . This event occurred in the days of Rav Sherira Gaon, about the year 960 (990). **Raavad - Sefer Hakabalah**

D.

וכל החסידים הקדושים הללו יצאו מזרעו של ר' משולם הגדול בן רבינו קלונימוס בן ר' משה הזקן אשר הוליד ר' חננאל ואת ר' קלונימוס ואת רבינו איתאל ואת רבינו יקותיאל משפיר"א ורבינו משה הזקן הוא אשר יסד את אימת נוראתך הוא רבי משה הזקן בן רבי קלונימוס בן רבינו יקותיאל בן רבינו משה בן רבנא משלם בן רבנא איתאל בן רבנא משלם זל"ע ורבינו משה הזקן הביאו המלך קרלא עמו ממדינת לוקא בשנת תתמ"ט לחורבן הבית שיבנה במהרה בימינו אמן סלה ע"כ. שו"ת מהרש"ל סימן כט

All of these holy Chasidim came from the seed of Rabbi Meshulam the Great, the son of Rabbainu Klonimos, the son of Rabbi Moshe, the elder, who fathered Rabbi Chananel and Rabbi Klonimos and Rabbainu Eitiel and Rabbainu Yekusiel of Speyer. Rabbainu Moshe, the elder, is the one who composed, "Eimas Norosecha" (a Piut which is customary to be read in many congregations on the last day of Pesach). He is the Rabbi Moshe, the elder, who is the son of Rabbi Klonimos, the son of Rabbainu Yekusiel, the son of Rabbainu Moshe, the son of Rabbainu Meshulam, the son of Rabbana Eitiel, the son of Rabbana Meshulem, of blessed memory. **Rabbainu Moshe, the elder, was brought from Lucca [Italy] by King Charles [the Simple] to be with him [in Germany]. This was in the year 918. Responsa of Maharshal 29**

E.

(1) שאלות מרב משולם בן מר רב אנקלונימוס ממדינת לוכה אשר בארץ פרנגה לרבנו שרירא גאון והאי אב ז"ל . . . גאניקא צד 57-58

The following are the questions that **Rav Meshulam, the son of Rav Klonimos, of the city of Lucca, which is in France, (which then included northern Italy)**, posed to Rabbainu Sherira Gaon, while Rav Hai was Av Bais Din (986-1004). **Geonica 57-58**

(2) והכי שדר רבנא משלם בר קלונימוס בדורו של רבי' שרירא גאון לב"ד שבאר"לדי, ולא הודו לו חכמי דורו. שו"ת חכמי פרובינציה חלק ב' סימן יח

This is what Rabbana Meshulam bar Klonimos, who was in the generation of Rabbainu Sherira Gaon, sent to the Bais Din of Arles. His contemporaries did not agree with him. **Responsa of the Sages of Provence Volume II Responsa 18**

F.

וגם יש לנו ללמוד מן הפייטנים הראשונים שהיו חכמים גדולים הרי ר' ינאי שהיה מן החכמים הראשונים ופייט קרובות לכל סדר וסדר של כל השנה וגם ר' אליעזר בר' קליר מן החכמים הראשונים ופייט קרובות לכל הרגלים והזכיר באבות וגבורות דברי אגדה ועניינים הרבה. וגם רבנו קלונימוס זצ"ל, שחכם גדול היה ופייט קרובות לכל הרגלים והזכיר גם אגדה ועניינים הרבה. ור' משולם בנו ידענו שחכם גדול היה ופייט קרובה לצום כפור ובתוך הברכה אמר עניינים הרבה, ובסוף סמוך לחתימתה הזכיר מעין הברכה ויש ללמוד מהן ולא לבטל קרובות שהן שבח הקב"ה. שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה סימן א

In addition, we can learn from the early "piytanim" who were great scholars. Rabbi Yannai was from the early scholars and composed "piyutim" and "krovos" for every **parsha** throughout the year. Rabbi Elazer bar Rabbi Kalir was also from the early sages and composed "krovos" for all the **holidays**. He mentioned in "Avos" and "Gevuros" words of Agadah and many subjects. Also Rabbainu Klonimus [ben Moshe of Lucca in the tenth century], of blessed memory, was a great sage and composed "krovos" for all of the holidays. He also mentioned Agadah and many subjects. And we know that Rabbi Meshulam [of Lucca c. 950-1020], his son, was a great scholar and composed a "krovah" for the fast of Yom Kippur and, in the middle of the brachah, he articulated many different topics and at the end, at the close of the brachah, he mentioned themes in concert with the brachah. We should learn from all of them [i.e. R. Yannai, R. Elazar HaKalir, R. Klonimus and his son R. Meshullam] not to stop [the practice of saying] "krovos" which are a praise to the Holy One, blessed be He. **Responsa of Rabbainu Gershom Respona 1**

G.

(1) וכך מוריין בבי מדרשא בתשובת הגאונים והלכות גדולות ותשובת ר' משה מפביא והוא נזכר בערוך כשאר תשובות הגאונים. ספר הישר לר"ת ס' שס"ב

This is the consensus of learned opinion as expressed in the Responsa of the Gaonim, the Halachos Gedolos, and in the Responsa of R. Moshe of Pavia, [Italy]. He is mentioned in the Aruch and given the same weight as the other responsa of the Gaonim. **Sefer HaYashar 362**

(2) ר' משה מפאביא נהרג על קדושת השם בגזרת לומברדיאה. ס' מקדש מעט מר' משה ריעטי

R. Moshe of Pavia was killed in the sanctification of G-d's name in the decree of Lombardy. **Sefer Mikdash M'at, R. Moshe Rietti**

V. Rome

A.

(1) ואני הצעיר מצאתי סמך לדבר בתשובת הגאונים ר' אליעזר בר יהודה ורבינו קלונימוס איש רומי ששאלו דבר זה בק"ק גרמנצא והוציא חותם עדות קדש, והראו שכך נשאלה שאלה זו ברומי וכתוב בה: ששאל הגאון רבינו שלמה יצחקי מן מרנא הגאון רבינו נתן בעל הערוך ומן מר מרנא דניאל אחיו ומן מר מרנא אברהם אחיו והשיבו: שכבר נשאלה בבית מדרשו של אביהם מר יחיאל גאון והשיב בשם מר יעקב גאון ריש מתיבתא דמתא רומי. והשיבו: שמנהג כשר הוא להיות המילה סניף לקריאת התורה ולתקיעת שופר. ועוד מצוה הוא להקדימו בבקר משום זריזין מקדימין למצות, ואין נכון לאחרה עד גמר כל התפילה. ואם כי בימים אחרים של כל ימות השנה ממתנים עד אחר גמר כל התפילה משום שיתקבצו כל העם לשמוע הברכה, אבל בר"ה שכל ישראל הם בבתי כנסיות אין נכון לאחרה. ולכן טוב ונכון הוא המילה בין קריאת ס"ת וההפטרה ובין תקיעת שופר דמיושב. אור זרוע ה' ראש השנה ס' ער"ה

And I, the insignificant one, found a support for the matter in the responsa of the Gaonim, Rabbainu Eliezer b. Yehudah and Rabbainu Klonimos of Rome who were asked regarding this matter in the holy community of Worms and produced the seal of holy testimony (i.e. reliable written testimony) that this very thing was asked in Rome. The document [that they produced] read as follows: The Gaon, R. Shlomo Yitzchaki asked of our master, the Gaon, Rabbainu Nassan, the author of the Aruch, and of our master Daniel, his brother, and of our master Avraham, his brother, and they answered as follows, "This question was already asked of their father R. Yechiel Gaon, and he replied in the name of Mar Yaakov Gaon, the Resh Mesivta of the city of Rome the following: It is proper custom for the circumcision to be connected to the reading of the Torah as well as to the blowing of the Shofar. In addition, it is a *mitzvah* to perform it as early as possible based upon the principle, זריזין מקדימין למצות (the zealous are early in performing *mitzvos*). It would be improper to delay the *bris* until after the entire service. Even though it is true that, if it would occur on another day, we wait until the completion of the entire service in order to insure that the entire community be present at the ceremony and therefore be able to hear the *brachah*, on *Rosh HaShanah*, when all of Israel are in the synagogues, it is improper to delay it. Therefore, it is good and proper that the circumcision occur in between the reading of the Torah and *Haftorah* and the first blowing of the shofar (דמיושב). **Ohr Zaruah, Hilchos Rosh HaShanah 275**

(2) ולענין שאילתא דשאל מר שלמה יצחקי מן מר נתן ומר דניאל ומר אברהם, בני מרנא ר' יחיאל מן מתא רומא ז"ל: על קטן שמת קודם שמונה ימים, אם צריך לחתוך בשר ערלתו לאחר מותו ואם לאו. כך היא התשובה: ודאי נהוג נשי דידן למחתכיה בקרומית של קנה, אבל לאו מצוה היא. שכך מקובלים אנו דחתום בשר הוא ולאוי מידי קעביד ואסיר, משום דבן שמונת ימים אמר רחמנא, והאי לאו בר תמניא הוא. וכי יהיב קוב"ה מצוות, לחיי הוא דיהיב ולא למיתי. שו"ת רש"י סימן מ

Regarding the question that Mar Shlomo Yitzchaki asked of Mar Nassan, Mar Daniel, and Mar Avraham, the sons of Mar Yechiel of Rome, of blessed memory, regarding whether a child, who died before his eighth day, has to be circumcised or not, this is the answer: Even though it is the custom that our women perform circumcision with the outer layer of a reed, it is not a *mitzvah*. For the Holy One, blessed be He, only gave commandments to the living and not to the dead . . . **Responsa of Rashi 40**

B.

גם עתה בא לי כתב אחר מגוורמשא שצמ"ה שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה של רומי ושמו ר' קלונימוס ובקי בכל התלמוד והורה כן. שו"ת רש"י סימן קד

Even today, I received a letter from Worms, that stated that Rabbi Klonimos, a great man of advanced years, who studied in the Yeshiva of Rome, and who is an expert in the entire Talmud, ruled similarly. **Responsa of Rashi 104**

C.

ואני למדתי ממנו מפי ר' מצליח [בן אלבצק] ז"ל. ערוך ערך אנפקינון

I learned this directly from R. Matzliach [b. al-Batzak], of blessed memory. **Sefer HaAruch**

D.

זה הפירוש [על הגמרא יומא דף יז. רב אדא בריה דרב יצחק אמר: האי לשכה אקצווי מקציא] קבלתי מרבי משה הדרשן מעיר נרבונה. ערוך ערך קץ מרבי נתן בן רבי יחיאל בן רבי אברהם מרומי וכיוצא בזה בערך אדנדקי, נגד, צדק, וקצר

I have received this explanation from Rabbi Moshe HaDarshan from the city of Narbonne. **Sefer HaAruch, Rabbi Nassan ben Rabbi Yechiel ben Rabbi Avraham of Rome**

E.

ר' משה כלפו מן בארי היה אומר . . . ערוך ערך תתיא

R. Moshe Kalfu of Bari used to say . . . **Sefer HaAruch**

F.

(1) וגם רבי' חננאל קיבל מרב האי גאון ור' יצחק האלפסי ור' נתן בעל הערוך קבלו מר"ח. תשובת מהרש"ל ס' כ"ט

Rabbainu Chananel also received Torah instruction from Rav Hai Gaon. Rav Yitzchak Alfasi and Rav Nassan, the author of the Aruch, received instruction from Rabbainu Chananel. **Responsa of Maharshah 29**

(2) ואמר ר"ח ז"ל קבלנו מרבתינו . . . ערוך ערך רד ד'

R. Chananel, of blessed memory, said that we have received this tradition from our teachers. **Sefer HaAruch**

G.

(1) מצאתי גירסא זו על העיקר בפירושי רבינו חננאל איש רומי. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף פו עמוד ב

I found this text in the commentary of Rabbainu Chananel *"Ish Romi"* [the citizen of Rome]. **Rashbam, Bava Basra 86b**

(2) וכן מוכח בערוך והוא בר סמכא שכל דבריו נערכין על פי ר"ח. ספר הישר לר"ת ס' תקכ"ו

This is also evident from the Aruch. He is reliable for all of his words are based upon Rabbainu Chananel. **Rabbainu Tam, Sefer HaYashar 526**

H.

(1) כך פירשו תלמיד מגנצא מפי המורה ור"ח פי'. ערוך ערך אי

This is what a disciple of Mainz explained according to the Teacher. R. Chananel explained, [however] . . . **Sefer HaAruch**

(2) וזה פי' מבני מגנצא ור"ח פי'

This explanation was from the school of Mainz. Rabbainu Chananel explained [however,] . . . **Sefer HaAruch**

VI. Rabbi Nassan, the Author of the Aruch

A.

(1) ר' נתן בעל הערוך . . . [וכתב השה"ק דמ"א ע"ב] ושם משפחתו עכו (עניו). ס' סדר הדורות

Rabbi Nassan, the author of the Aruch . . . The Shalshelas HaKabbalah wrote that the name of his family was Acco (Anav). **Sefer Seder HaDoros**

(2) ר' נתן בעל הערוך היה משבט יהודה ממשפחת התפוחים כמ"ש בהקדמת ספר צמח דוד ספוליטי. שם הגדולים

Rabbi Nassan, the author of the Aruch was from the tribe of Yehudah, from the family of *Tapuchim* (de Pommi) as it is written in the preface to the work *Tzemach David* of Spoleto. **Chida in Shem HaGedolim**

(3) אמר דוד בן יצחק בן אליעזר בן יצחק בן אברהם וכו' ממשפחת התפוחים משבט יהודה מארבעה בתי אבות המיוחסות שהגלה טיטוס הקיסר לירושלים ברומה . . . והיה אצלי ספר הערוך הגדול ישן נושן מטושטש ומקולקל בכתיבת יד ובקלף והכתב מכתב המחבר כמר"ר נתן ז"ל שהוא היה ממשפחתינו לפי הקבלה. שם הגדולים

These are the words of David b. Yitzchak b. Eliezer b. Yitzchak b. Avraham etc. from the family of *Tapuchim* (de Pommi) from the tribe of Yehudah from the four clans of [prestigious] genealogy which the Caesar Titus exiled from Jerusalem to Rome . . . I have an extremely old handwritten parchment copy in very poor condition. It is a handwritten copy of the author, R. Nassan, of blessed memory, who was, according to [our] tradition, from our family. **Chida in Shem HaGedolim**

B.

יגוני הורב בארבעה שחינני אזור בגבורה, חוצבי סימני אב המון ילדים להגבירה,
ילדים סימני יחי ראובן ויחי עוד להישמרה, אותתי ילד מה רב טובך להיטמרה,
לריק הסימנין ואחד לא נתקיים בגמירה, שוכלתי מהם ורוחי חבלה עליהם להצמירה,
ראשון היה בשלשים יום ויחיאל נקרא, השני בנימין כבשמונה שנים בנקרה,
השלישי שיתי בן שלש הכנסתיו לקבורה, והרביעי לא זכיתי למוהלו ונפשי שבורה וכ'
ס' הערוך

My sorrow has been multiplied through the four [children] which He, who is girded with strength did grant me, . . . The first was thirty days old [when he died]. He was named Yechiel. The second, Binyamin, was buried at the age of eight. The third, Shabsai, was three when I placed him in the grave. As to the fourth, I didn't merit circumcising him [before he died] and my soul is broken . . . **From the poem written by R. Nassan, the author of the Aruch, at the conclusion of his work**

C.

לטבול שם בצניעות כל צנועה וכשירה, מקור מים חיים בשנת דתתמ"ה ליצירה. ס' הערוך

[I constructed this mikveh] in order that every upright and modest [woman] should immerse herself, [in this] fountain of living water, in the year 4845 from Creation. **Ibid.**

D.

ובענינו היכננו אני ואחי כנסת מפוארה, שם הנכבד והנורא במורא שמה לפארה,
בירח אחד בד' תתס"ב נשלמה בהדירה. ס' הערוך

I and my brother established a magnificent synagogue, where the glorious and awesome name [of Hashem] would be sanctified with grandeur. It was splendidly finished in the year 4862. **Ibid.**

E.

ריגוני הושלם בשלישי בתשעה עשר לירח בווה נמבזה דרוך,
 בשנת דתתס"א ליצירה ל"ג ואלף לחרבן בית קדש החרוך,
 ית"ג ואלף למנין שטרות לעם ככבש לפני גוזז פרוך. ס' הערוך

The object of my desire was completed on Tuesday, the nineteenth day of Adar, in the year 4861 from Creation (1101 C. E.), 1033 years from the destruction of the House that was destroyed in a conflagration, 1413 years according to the reckoning of documents, for the People who stand silent like a lamb before the one who shears it. **Ibid.**

F.

ר' נתן בעל הערוך מת ד"א תתס"ו. ס' סדר הדורות

Rabbi Nassan, the author of the Aruch died in the year 4866 (1106 C.E.) . **Sefer Seder HaDoros**

G.

(1) ומצאתי בספר ערוך: משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא, דסגי לה בטבילה לתרומה, דלא בעיא הערב שמש, דתניא בספרי: אין האוכל אוכלים טמאין ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערב. רש"י מסכת שבת דף יג:

I found in the Sefer HaAruch . . . **Rashi, Shabbos 13b**

(2) המקום יודע בהכרעות – שלא היה שוקל ההכרעות לבד אלא מניחן כמות שהן והמקום יודע מה משקלו, פירוש רומי. רש"י מסכת כריתות דף ה. . . [This explanation was found] in the Commentary of Rome. **Rashi, Krissus 5a**

H. . .

דוגמא השקוה – פרש"י לפי שהיתה גיורת כמותם שהיו גרים וכן משמע בירושלמי דמועד קטן (פ"ג) מהו דוגמא דכוות'. בערוך פירש דוגמא השקוה מי צבע אבל לא היו מרים ממש ולא מחקו התורה עליה אלא ליראה אותה. תוספות מסכת ברכות דף יט.

The Aruch explains . . . **Tosefos Berachos 19a**

VII. Rav Tzidkiyah ben R. Avraham HaRofei

A.

רבינו צדקיה בר אברהם הרופא חיבר שבלי הלקט. וראיתי שבלי הלקט כ"י מסודר בערוגות ושבליים וזה הנדפס הוא קצור ממנו ושינוי סדרו. ובשבלי הלקט המודפס יש בו קכ"א סימנים ובשבלי כ"י יש בו שע"ב סימנים שב"ע השבליים הטובות. ובסוף יש הלכות אבל מילה ציצית ותפילין. ועתה ראיתי שבלי הלקט ח"ב בכ"י וכתוב בשבלי הלקט כ"י שרבינו צדקיה הרופא המחבר הוא ממשפחת (העוים) [הענוים] וח"ב הנז' אינו ערוגות ושבליים כמו הח"א אך הוא עק"ב סימנים בדיני אסור והתר ושאר דינים. ס' שם הגדולים

Rav Tzidkiyah ben Avraham HaRofei (the doctor) composed **Shibolei HaLeket** (literally ears of gathered corn). I have seen a hand written copy of Shibolei HaLeket which was arranged into "rows" and "ears of corn". The [present day] published form is a condensation of the original work in a changed order. The [present day] published Shibolei HaLeket has 121 chapters. In the handwritten manuscript there are 372 "ears of corn." The mnemonic is seven **שב"ע** (numerically 372) good ears of corn (Genesis 41:24). At the end of the work, there are [in addition, a compendium of] the laws of mourning, circumcision, *tzitzis*, and *tefillin*. Recently, I saw a handwritten copy of a second volume of Shibolei HaLeket. In it, is written that Rabbainu Tzidkiyah HaRofei, the author, was from the family of **Anavim**. This second volume is not arranged into rows and ears of corn as is the first volume. It is, however, divided into 172 chapters dealing with the laws of *issur v'heter* and other laws. **Sefer Shem HaGedolim**

B.

(1) אבל בשאר מתי מצוה הולכין וחוזרין במנעליהן ובבית חולצין עד כאן מצאתי (במנהגות הגאונים) וכן המנהג שלנו ברומא ומאד קשה בעיני זה המנהג דהא קיי"ל משנסתם הגולל חלה עליו אבילות ואסור בנעילת הסנדל. . . . שהרי אין קוברין מחוץ לעיר. שה"ל ה' שמחות ט"ו

With other close deceased relatives, however, one goes back and forth from [the cemetery] wearing shoes. [Only after coming into] the house does one remove the shoes . . . **this is also our custom in Rome** . I have great difficulty with this custom as one is required to remove one's shoes as soon as the burial is completed. **Shibolei HaLeket Hilchos Simochos 15**

(2) ראיתי אני צדקיה ב"ר אברהם הרופא שאירע מעשה ברומא בחופת בחור אחד וכו' והיה שם ה"ר מאיר ב"ר משה והורה . . . שה"ל ח' ב' ס' ס"ג

I, Tzidkiyah ben R. Avraham HaRofei, witnessed an incident in Rome at the wedding of a young man . . . **R. Meir b. R. Moshe** was present and ruled . . . **Shibolei HaLeket 2:63**

C.

(1) אילו השאלות אשר שאלתי אני צדקיה בר' אברהם הרופא ינע"ם מכבוד ה"ר מאיר בכה"ר ברוך מרוטנבורגו הנה אנכי הצעיר דל והלך הבא לפני המלך אל מקום ההיכל לפניו. לעלות אל הר סיני אולי יאורו עיני כאור נוגה המתמר ועולה ממזרח לרוץ אורח. . . . בענוותך להאיר עינינו ולהשיב את שאילותינו. הקדמה להשאלות אשר שלח ר' צדקיה לר' מאיר מרוטנבורג

These are the question, which I, Tzidkiyah ben R. Avraham HaRofei, may he rest in peace, asked of the honorable R. Meir b. R. Baruch of Rothenburg : Behold I, the young and impoverished one, who is coming before the king in his palace, in order to ascend to Mount Sinai . . . **Introduction to the questions that R. Tzidkiyah posed to R. Meir of Rothenburg**

(2) לריח שמניך טובים נתבסמנו ומשחת שמן ערב שושנך סכינו . . . אלופי ומיודעי מורי ה"ר צדקיה בדעתך תורממיה נבקעו כל מעיינות תהום וכבינתך הנקיים . . . אתה שלו' וכל אשר לך שלו' כנפש סר למשמעתך. מאיר ב"ר ברוך שיחיה

From the fragrance of your oil have we become perfumed. We have rubbed ourselves with your pleasant oil of roses. . . . My master and friend, my teacher, R. Tzidkiyah, with your lofty intellect, you have penetrated the springs of the deep hidden water as befits [a man of] your pure understanding . . . You should remain in peace together with all that is yours. [This blessing is given to you] from a soul that moves to your bidding. Meir b. R. Baruch, may he live. **Introduction and conclusion of the Responsa of R. Meir of Rothenburg to R. Tzidkiyah**

(3) ועל שאנו עסוקין בהלכות תענית ובענין שריפת תורת א-להינו בשנת חמשת אלפים וד' (ב) שנים לבריאת עולם ביום ששי פרשת וזאת חקת התורה כעשרים וארבעה קרונות מלאים ספרי תלמוד והלכות והגדות נשרפו בצרפת . . . שה"ל רס"ג

As we are already involved in the laws of fasting, [we will now discuss] the burning of the Torah of our G-d which took place in the year 5004(2) from Creation, on Friday, *Parshas Zos Chukas HaTorah* , as twenty four cartloads filled with volumes of the Talmud, *halachos* and *hagados* were burned in France. **Shibolei HaLeket 263**

(4) מעשה היה במגנצ"א בשנת נ"ג לפרט . . . שה"ל ח"ב ס' ס"ז

There was an incident in Mainz in the year 5053 . . . **Ibid. 2:67**

D.

אבא מורי ר' אברהם זצ"ל הנהיג לומר בכל שבת וי"ט כשמוציאים ס"ת לקרות בו פסוקים של שבחות אין כמוך בא-להים ד', מלכותך מלכות כל עולמים, שמע ישראל וכו' כסדר הכתוב בסדורים בשלשה רגלים עד יגדיל תורה ויאדיר. והיה הדבר טורח הצבור כו' שה"ל ע"ז

My father, my master, R. Avraham, of blessed memory, founded the custom that every Shabbos and Yom Tov, when they would take out the Torah, they would read verses of praise *Ain Komoch* . . . *Malchuscha Malchus Kol Olamim* . . . *Shema Yisrael* . . . as it is written in the Siddurim for the holidays . . . This matter was a burden to the congregation . . . **Ibid. 77**

E.

(1) לאחר תפלת לחש אומרים קדיש עד לעילא ואומרים ויהי נועם . . . ולמה נוהגים לומר זה המזמור . . . פי' אחי ר' בנימין נר"ו . . . שיש בו תפלה להמלט מן המזיקין ומדין גיהנם מן המזיקין כמה דתימה יפול מצדך אלף ורובה מימינך אליך לא יגש מדין גיהנם כמה דתימא לא תאונה אליך רעה ואין רעה אלא גיהנם כמה דתימא וגם רשע ליום רעה. ונהגו העם להתחיל ויהי נועם והוא סוף המזמור שלמעלה ממנו להתפלל על מעשה ידיהם שהרי בשבת לא עשו מלאכה ונהגו לאומרו בנחת ובנעימה. שה"ל קכ"ט

After the silent *tefilah* [at the end of Shabbos] we say *Kaddish* and say *Vihy Noam* . . . Why do we have such a custom to say this chapter of *Tehilim* . . . **My brother R. Binyamin, may Hashem protect him**, explained that this prayer has the power to protect from demonic forces and from Gehinom . . . **Ibid. 129**

(2) וגאוני רומי זצ"ל פירשו דאמת ויצויב אקרית שמע קאי דקאמר וטוב הדבר הזה שאמרת לקבל מלכותך וכן נראה לר' בנימין אחי נר"ו דאקריאת שמע קאי וי"ח קיומין הללו כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמע שעל כל אזכרה אנו מקיימין עלינו מלכות שמים . . . שה"ל ט"ז

The Gaonim of Rome, of blessed memory, explained that the words *Emes V'Yatziv* refer to *Krias Shema*. He is thereby saying that the matter that was stated, to accept Your authority, is good. This is also the opinion of **my brother R. Binyamin, may Hashem protect him**, . . . **Ibid. 16**

(3) והר"ר מאיר ב"ר משה זצ"ל הורה כיון דגמרא דידן אמרינן סתם אין יחיד אומר קדושה . . . אין אומרינן אותו ביחיד . . . כתב ר' בנימין אחי . . . ושאלתי למורי הר"ר מאיר נר"ו אם ראוי לעשות כן . . . שה"ל ס' י"ג

R. Meir b. R. Moshe, of blessed memory, ruled that since our Talmud states without reservation that *Kiddushah* must only be recited in a *minyan*, an individual should not recite *Kiddushah* [in the middle of the first *berachah* of *Shmah* in the morning]. My brother, R. Binyamin wrote: I asked my master, **R. Meir**, may Hashem protect him, is it fit to say the [*K'ddushah* of the first *berachah* while the *minyan* is reciting the *K'ddushah* of the repetition of *Shemoneh Esreh*] . . . **Ibid. 13**

F.

(1) עוד נהגו לומר פסוקין של ברכות ונחמות לסימן טוב לפי שהיא תחלת השבועה ויתן לך . . . וחותמין בא"י מלך מהולל בתשבחות. אך שמעתי בשם הר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל שאין ראוי לחתום . . . ומה מקום לברכה זו הלכך הויא ברכה לבטלה . . . והר"ר אביגדור כהן צדק זה"ל השיב לר' בנימין אחי נר"ו . . . וכן נהגו לומר פיוטין והבדלות וזמירות ללות את השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו לעיר וביציאתו. שה"ל קכ"ט

In addition, they have the custom of saying verses of blessings and consolation as a good omen, for it is the beginning of the week, such as *V'yitain lecha* . . . and they conclude with the blessing . . . *Melech mehullal batishbachos*. I heard, however, in the name of **R. Avigdor Kohen Tzedek, of blessed memory**, that it is incorrect to conclude with a benediction . . . such a benediction has no place and it constitutes a *berachah livatalah*. . . **R. Avigdor Kohen Tzedek, of blessed memory, replied to my brother, R. Binyamin, may Hashem protect him**, . . . Similarly, there is a custom to say *piutim*, *havdalos*, and *zemiros* to escort the Shabbos just as one would escort the king as he enters the city and as he leaves. **Ibid. 129**

(2) ועל דבר זה שאל [ר' בנימין] לפני הר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל (נר"ו) והשיב לו תשובה זו . . . מיהו קבלתי ממורי רבינו שמחה מאשפירא דשינה ומרחץ ובית הכסא חשיבי הפסק וצריך לחזור ולברך ואיני כמשיב על דבריו ואני להעמיד המנהג שנהגו דנתי לפניך. שה"ל ס' ה'

Regarding this did **R. Binyamin** ask of **R. Avigdor Kohen Tzedek, of blessed memory**, and he replied to him the following . . . However, I received from **my master, Rabbainu Simcha of Speyer**, that sleep, use of the bathhouse and the bathroom are considered an interruption and one has to repeat the blessing [over the study of Torah]. I am not coming to refute his words by my arguments but rather to justify the common custom [of not repeating the blessing]. **Ibid. 5**

(3) תשובה לבני ווינא. אריותא קמיכון ואתין שאלין לתעליא, בישישים חכמה ולא בדרדקי טעמא ובטליא, הלא עמכם ארון הברית הכרתי והפלתי מו' הר' אביגדור הכהן הגדול אשר חשן המשפט על לבו. . . ובבקשה מכבוד מורי להעביר קולמוס על שגגתי ואל ישכן באהלי עולה ואני פי מלך אשמור דברת מלכי צדק והוא כהן לא-ל עליון ותזכה לראות בנחמות ציון ושליו' . . . מאיר בר' ברוך זלה"ה. שו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד סימן קב

Responsa to the community of **Vienna**: You have lions before you and you are asking your questions to foxes? Wisdom lies with the elderly not with the young. Behold you have within your midst an ark of the covenant and the *K'raisi V'Haplaissi* in the person of **R. Avigdor** the High Priest who has the *Choshen Mishpat* on his heart . . . I ask of my honored teacher to [review and] correct any of my errors and not let any wrong remain in my tent. As for me, I will adhere to the commands of the king, the words of *Malki Tzedek*, the priest of the highest G-d. May you merit in seeing the consolation of Zion as is stated in Scripture. Meir b. R. Baruch, of blessed memory. **Teshuvah Maharam, Prague, 102**

G.

וכן שמעתי הטעם מפי ר' בנימין דודי זצ"ל שבת ויו"ט שחרית ומנחה יום הכיפורים ותשעה באב שיש בהן קריאת ההפטרה המפסקת בין הקדיש שלאחר קריאת התורה לקדיש שלפני התפלה של מנחה בהצנעת ס"ת מקדישין לאחר קריאת התורה וכן שני וחמישי שתהלה וקידושא דסדרא מפסקת מקדישין לאחר קריאת התורה אבל מנחת שבת ומנחת תענית שאין בה הפטרה ולא דבר אחר להפסיק בין שני הקדישין אין מקדישין לאחר קריאת התורה שהרי צריך לו להקדיש מיד בהצנעת התורה בעמדם לתפלת לחש. שה"ל ס' ע"ט

Similarly, I have heard this reason directly from **R. Binyamin, my uncle, of blessed memory**: On *Shabbos* and *Yom Tov Shachris*, *Minchah Yom HaKippurim* and *Tisha B'Av* that have the reading of the *Haftorah* that serves as an interruption between the recitation of the *Kaddish* after *K'rias HaTorah* and the *Kaddish* before the *Tefillah* of *Minchah*, after the *Sefer Torah* is safely put away, *Kaddish* is recited after *Krias HaTorah*. On *Minchah* of *Shabbos* or *Minchah* on a fast day, however, where there is no *Haftorah* nor anything else to serve as an interruption between the two *Kaddishin*, then *Kaddish* is not recited after *K'rias HaTorah*. This is so, because of the need to recite **Kaddish** immediately prior to the commencement of *Tefilah B'Lachash* after the *Sefer Torah* is safely put away. **Shibolei HaLeket 79**

H.

ואחי השני מורי ר' יהודה בר בנימין זצ"ל מקפיד במיני פירות של שבעת המינין [לסעודה שלישית] . . . וכך השיב הר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל למר יהודה אחי שני נר"ו דברכת המזון חשיבה הפסקה . . . שה"ל ס' צ"ג

My cousin, **R. Yehudah b. Binyamin**, of blessed memory, was careful to eat [Seudah Shlishis] from fruit of the *Shivas HaMinim* (the seven varieties) . . . Similarly, HaRav Avigdor Kohen Tzedek, of blessed memory, responded to Mar Yehudah my cousin, may Hashem protect him, that [only] *Birchas HaMazon* is considered to be a valid interruption [to divide the second meal into two parts in order to have three distinct meals]. **Ibid. 93**

I.

רבינו יהודה בר בנימין הרופא חיבר פי' על הלכות הרי"ף וראיתי בכ"י פירשו על רוב הלכות הרי"ף וכמדומה שהוא רבו של הרב שבלי הלקט ועליו כתב מורי יעלה על שם יהודה יעלה. שם הגדולים אות י' – הרי"ף

Rabbainu Yehudah b. Binyamin HaRofeh composed a commentary on the *Halachos* of the *Rif*. I saw a handwritten manuscript of his commentary which was on the major portion of the *Halachos* of the *Rif*. It seems to me that he was the mentor of the author of the *Shibolei HaLeket* and, regarding him does he write, "My master, 'Yaaleh'", a reference to the verse, "*Yehudah Yaaleh.*" (Yehudah should take the lead and rise up to conquer the land, Judges 1:2) **Shem HaGedolim**

J.

ור' צדקיה בר בנימין אחי השני זצ"ל שמע מפי הר"ר מאיר זצ"ל שמי שיש לו כוס פגום וצריך לקדש או להבדיל מוסיף עליו מים כל שהוא ומכשירו דהכי איתא בירושלמי . . . וכן נוהגין בכל ארץ אשכנז. שה"ל ס' ע"א

Rav Tzidkiyah b. Binyamin, my cousin, of blessed memory, heard directly from **R. Meir, of blessed memory,** that if a person has a *Kos Pagum* (a cup that has been previously tasted that is unfit to be used for *Kiddush*) and needs to make *Kiddush* or *Havdalah*, he should add a little water, for this is what is stated in the Talmud Yerushalmi . . . This is also the custom in Germany. **Shibolei HaLeket 71**

VIII. The Sages of Italy

A. R. Shlomo ben HaYasom

ורבינו שלמה בן היתום זצ"ל פי' שמותר להם להוציא מאהל לאהל ומטלטלין בכל המחנה בלא עירוב אבל לצאת חוץ לתחום בלא עירוב אסור עד שיערוב ונראה להעמיד דברי רבינו שלמה בן היתום זצ"ל כשהמחנה מוקף מחיצות . . . שה"ל ס' צ"ז

Rabbainu Shlomo ben HaYasom explained . . . **Ibid. 97**

B. HaRav R. Yitzchak bar Malki Tzedek of Siponto

כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה לא היו טעונים מריקה ושטיפה אלא הדחה הרי דלא בלעי וכן הורה הרב ר' יצחק בר מלכי צדק זצ"ל מספונטו . . . ורבינו יצחק מספונטו כתב בפרק שני דכלים גבי כלי חרס וכלי נתר טומאתן שוה ובע"ז בפרק אין מעמידין אמרינן מאי כלי נתר א' ר' יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף ויש לומר הן האילפסין הנחפרין מן ההר קרוב לרומי וכל רומי וכל סביבותיה נקרא צריף כדאמרינן בספרי בסוף פרשת והיה עקב שני צריפין ברומא צריף גדול של רומי ס"א אחר צריף גדול של איטליא . . . שה"ל ס' ר"ז

Vessels made from stone, dung and special clay [not fired in a kiln] only need to be washed inside and out because it does not absorb. **HaRav R. Yitzchak bar Malki Tzedek, of blessed memory of Siponto** made a similar ruling . . . **Rabbainu Yitzchak of Siponto** wrote [in his commentary to] the second chapter of the Tractate Kailim . . . **Ibid. 207**

C. R. Eliezer of Verona

(1) ובשם הר"ר אלעזר מווירונא זצ"ל מצאתי שאומרים קדוש וברוך לא-ל ברוך . . . שה"ל ס' י"ג

In the name of **R. Eliezer of Verona**, of blessed memory, I found that [if there is no *minyán* in the morning, then the individual should say in the first *b'rachah* of **Shma** after *Onim B'Yirah::*] *Kadosh U'Varuch L'E-l Baruch* . . . **Ibid. 13**

(2) ובשניהם נהגו לברך זמן בכוס של קידוש וכל הגאונים זצ"ל שוים בכך אך בשם הרב ר' אלעזר מווירונא זצ"ל מצאתי שאין אומרים זמן בליל יום טוב שני של גליות לא בפסח ולא בעצרת ולא בחג מאי טעמא כיון דביום טוב ראשון בירך שוב אינו מברך דכל הפחות מדרבנן הוא וכל שכן דהאידינא בקיאין בקביעה דירחא . . . שה"ל ס' רל"ז

On both days of Yom Tov our custom is to say the *b'rachah* of *z'man*. This is something which all of the Gaonim are in agreement. I found in the name of **HaRav R. Elazar of Verona**, however, that one should not say the *b'rachah* of *z'man* on the second day of *Yom Tov* . . . **Ibid. 237**

(3) וזאת הוא התשובה שהשיב לו (לר' יצחק ב"ר משה מווירונא) הרב רבינו אליעזר ב"ר שמואל מווירונא זצ"ל . . . שה"ל ס' רמ"ז

This the responsum that **HaRav Rabbainu Elazar of Verona** replied to R. Yitzchak b. Moshe of Vienna . . . **Ibid 247**

D. Rabbainu Yeshaya MiTrani I

(1) נכון שלא לעשות הטלית משום דבר אלא מצמר רחלים כי היכי דליקיים מצות ציצית מדאורייתא וכן כתב האגור (סי' ח) בשם ה"ר ישעיה (ספר המכריע פ"ח) והר"י מוליין (עי' תשו' מהרי"ל החדשות סי' ה) שירא שמים יוציא נפשו מפלוגתא ולא יעשה טלית אלא מצמר ומיהו היכא דלא אפשר ליה יעשה משאר מינים. בית יוסף אורח חיים סימן ט אות ו

It is best not to make the *taliss* from any other material except from the wool of sheep in order to fulfill the commandment of *tzitzis m'doraissah* (according to the Torah). Similarly, the Agur (Chapter 8) writes this in the name of **Rabbainu Yeshayah [of Trani]** (**Sefer HaMachriah**) and the Maharil . . . **Bais Yosef Orach Chaim 9:6**

(2) כתוב בשבלי הלקט (סי' קי"ב) בשם הר"ר ישעיה דהא דשרי קיבולת בביתו של גוי דוקא בשכר אבל כחנם אסור ליתנה לו בערב שבת אלא אם כן ידוע שיכול לגמרה קודם חשיכה ע"כ בית יוסף אורח חיים סימן רנב אות ב

It is written in **Shibolei HaLeket** in the name of **R. Yeshayah** that one is allowed to give piece work before Shabbos to a non Jew only if he is being paid. If he is working without pay, however, it is only allowed in the case where the work can be completed before Shabbos. **Ibid. 252:2**

(3) השיב האלוף המסובל הר"ר ישעיה מטראני זצ"ל לחבר אחד אשר שאלהו איך יעלה על לב איש להשיב על דברי הגאונים הראשונים ז"ל אשר לבם פתוח כפתחו של אולם והמשיל עליו במשל אשר שמע מחכמי הגוים שהפילוסופים שאלו לגדול שבהם ואמרו הלא אנחנו מודים שהראשונים חכמו והשכילו יותר ממנו ולא אנחנו מדברין עליהן וסותרין את דבריהם בהרבה מקומות והאמת אתנו איך יכון הדבר הזה. השיבם הפילוסוף מי צופה יותר מרחוק הננס או הענק? הוי אומר הענק שעניני עומדות במקום גבוה מאד מעיני הננס ואם תרכיב הננס בצואר הענק מי רואה יותר רחוק הוי אומר הננס לפי שעכשיו עיני הננס גבוהות מעיני הענק. כך אנו ננסים רוכבים על צוארי הענקים מפני שראינו חכמתם ואנחנו מעמיקים ומכח חכמתם חכמנו לומר כל מה שאנו אומרים ולא שאנו גדולים מהם. הקדמת שה"ל

With the following parable which he had heard from some non-Jewish scholars, did the great and pious Torah giant, **R. Yeshayah of Trani**, of blessed memory, respond to a friend who asked him the question, "How does one entertain the thought of arguing against the early Gaonim, of blessed memory, whose hearts were as open as the [immense] opening of the [great] hall of the Sanctuary?" The philosophers asked the greatest of their group, "Behold, the earlier scholars were wiser and more intelligent than we are and yet we criticize them and contradict their assertions in many instances and we realize that we are in the right. How is that possible?" The [chief] philosopher answered them as follows, "Who sees further, a midget or a giant? The giant, of course, whose eyes stand much higher than those of the midget. If the midget should mount the shoulders of the giant, who then sees further? The midget of course. For now the midget's eyes are higher than the giant's. We are all midgets, [he continued] who are mounted upon the shoulders of giants. Because we see their wisdom are we able to plunge to greater depths. It is because of the wisdom [which they imparted to us] have we gained [further] wisdom and are therefore able to articulate the opinions that we have. It does not mean, however, that we are greater than they." **Preface to Shibolei HaLeket**